

ZIYA GÖKALP'IN YAZILARINDA GÖRÜLEN DEĞİŞİK İMZALAR VE TAKMA - ADLAR

CAVİT ORHAN TÜTENGİL

23 Mart 1876 da Diyarbakır'da doğan, 25 Ekim 1924 te İstanbul'da ölen Ziya Gökalp'ın yazılarının, kronolojik sıra içerisinde gözden geçirilecek olursa, değişik imza ve takma-adlarla yayınlanmış olduğu görülür. Gökalp üzerinde temelli bir araştırma yapabilmek için, bu imza özelliklerini gözönünde bulundurmak, onun kaleminden çıkan bütün yazıları inceliyebilme bakımından, gerektir. Bu araştırmamızda, bazı örneklerle birlikte, Ziya Gökalp'ın değişik imzalarını ve takma-adlarını bir arada ortaya koymağa çalışacağız. Selânik'teki yayın faaliyeti hakkında sadece *Genç Kalemler*'den söz edeceğimiz için, bu şehrin öteki dergilerinde ve gazetelerinde yayınlanmış olan yazılarındaki imzalar, araştırmamızın dışında kalmış oluyor. Muhtemel eksiklerimizin ve gözümüzden kaçmış olan yazılardaki imza şekillerinin başka araştırmalara konu teşkil etmesini dileriz.

1 — Ziya Gökalp'ın yayınlanmış ilk yazısı olarak bildiğimiz “Küçük Seyahat” serisinin *Dicle Vâdisi*, aynı serinin öteki dört yazısı gibi, imzasız olarak yayımlanmıştır. 19 Nisan 1320 tarih ve 1380 numaralı “Diyarbakir” gazetesinde yer alan yazının Ziya Gökalp'a ait olduğu sadece o günleri yaşamış olanların ifadelerinden değil, yazılardan birinde (Küçük Seyahat III Kışla Meydanı) verdiği okul hayatına ait bilgilerden ve daha sonraki yazılarından birinde “Dicle Vâdisi” adlı makalede yer alan ana fikirleri hatırlatmasından anlaşılmaktadır. İmzasız yazıları Ziya Gökalp'ın daha ilerideki yazıları arasında da görmek mümkündür.

Rastladığımız ilk imza “*Meclis-i İdare-i Vilâyet Ketebesinden Ziya*” şeklinde olup, 6 Teşrinievvel 1322 tarih ve 1500 numaralı “Diyarbakir” gazetesinde “Etfâl-i Memleket ve Bir Bedia-i San'at” adlı yazının altındadır.

3 — 26 Teşrinievvel 1322 tarih ve 1503 numaralı “Diyarbakir” gazetesindeki “Müşahabe-i İktisadiye” başlıklı yazısının altında şu imza görülüyor : “*Meclis-i İdare-i Vilâyet Zabıt Kâtibi Ziyaettin*”.

4 — “*Mehmet Ziya*” imzası ilk olarak “Köylü Şiirleri” başlığı altında neşrettiği manzumelerde görülüyor. (Bk. “Diyarbakir” gazetesini. No.: 1580,

1581). Bilindiği gibi “Mehmet Ziya” Gökalp’a doğumunda verilmiş olan isimdir.

5 — 15 Haziran 1325 te Diyarbakır’de yayınlanan “Peyman” gazetesindeki “Diyarbakır Nasıl Bir Vali İster?” adlı yazısı “Hüseyin Vedat” takma adı ile çıkmıştır. Hüseyin, Ziya Gökalp’ın amcasının adıdır. Vedat ise, oğullarından birinin adıdır. Ziya Gökalp, her iki adı birleştirmek suretiyle, birçok makalelerinde kullandığı, bir takma-ad meydana getirmiş oluyor.

6 — “Peyman” gazetesinin yukarıda tarihini verdiğimiz I. sayısında yer alan Ziya Gökalp’ın bir başka makalesi “Mehmet Mehdi” takma-adı ile yayınlanmıştır. Mehmet Mehdi, Ziya Gökalp’ın, kardeşi Nihat Gökalp’ın oğluna verdiği isimdir. Dört yaşında iken Mehmet Mehdi’nin Elâziz’de ölümü üzerine (1325) Ziya Gökalp,yazılarında bu ismi kullanmağa başlamıştır.

7 — Ziya Gökalp’ın ilk defa “Peyman” gazetesindeki manzumelerinde kullandığı takma-adı “Tevfik Sedat” tır. (Bk. Peyman gazetesi. Sayı: 1, 2, 3). Bilindiği gibi Tevfik, Ziya Gökalp’ın babasının adıdır. Oğullarından biri Sedat adını taşımakta idi. Her iki adın birleştirilmesi ile “Tevfik Sedat” takma-adı meydana gelmiş oluyor. Aynı adla yayınlanmış olan yazılarına “Genç Kalemler” dergisinde de rastlanmaktadır.

Önce oğullarına taktığı, sonra Hüseyin ve Tevfik isimlerine eklediği Vedat ve Sedat isimleri, Ziya Gökalp’ın Diyarbakır’da bulunduğu sırada vali olan Sırrı Paşa’nın Paris’te mühendislik tahsili yapan, yaz tatilini geçirmek üzere Diyarbakır’a gelmiş olan iki oğlunun adıdır. Ziya Gökalp’ın bu delikanlılarla tanıştığı, fikir ve ahlâk bakımından onları takdir ederek, isimlerini oğullarına verdiği görülüyor. Kanaatimizce Ziya Gökalp’ın Fransız fikir hayatı ile teması, Selânik’e gitmeden önce, Sırrı Paşa’nın oğulları vasıtasıyla Diyarbakır’da iken başlamış bulunuyordu.

8 — Peyman’ın 2. sayısındaki (22 Haziran 1325) “Hürriyetin Menbalarna Doğru” adlı makalesini “Mehmet Nail” takma-adı ile yayınlıyor. Nail, kardeşlerinden birinin adıdır.

9 — Diyarbakır’daki ilk yazı devresinden sonra, Ziya Gökalp, Selânik’te görülür. Yazılarında bir taraftan önce sözünü ettiğimiz imzalardan bir kısmını kullanırken, öte yandan yeni isimler altında da yazılar ve manzumeler yayınlamağa başlar. Bu devrenin, Ziya Gökalp’ın isimleri bakımından taşıdığı önem, bütün hayatı boyunca kullanacağı Gökalp’ı Selânik’te iken almış olmasıdır.

“Genç Kalemler” dergisindeki makale ve manzumelerinden bazılarında

kullandığı takma-adlardan biri “Demirtaş” tır. Bu kelimeyi hangi sebeplerle benimsemiş olduğunu kesin olarak bilmiyoruz*.

10 — “Genç Kalemler” de rastlanan “Celâl Sakıb” imzalı yazılardan bir kısmı da Ziya Gökalp’a aittir. Aynı takma-ad, önce Ali Canip (Yöntem) tarafından kullanılmış, Ziya Gökalp’ın bazı makaleleri de aynı takma - adla yayınlanmıştır. “Rıza Tevfik’in Felsefesi” adlı yazı (Genç Kalemler. Sayı: 15, 14 Şubat 1912) bunlardan biridir. “Felsefe ve Mizah” küçük başlığı altındaki bu yazısında Ziya Gökalp, ilk defa Bergson’dan söz etmektedir.

Genç Kalemler’in 20. sayısındaki (Sayfa: 191-194) Celâl Sakıb imzalı makale (Tetebbü Karşısında Mehmet Fuat Bey), Bursa Milletvekili Ali Canip Yöntem’in bir sorumuza cevap teşkileden 12.12.1952 tarihindeki mektubunda belirtildiği gibi, kendilerine aittir.

11 — “Gökalp” takma-adı da önce Ali Canip tarafından kullanılmıştır. (Bk. Çınaraltı dergisi. Sayı: 12, 25 Ekim 1941, A. C. Yöntem’in “Ziya Gökalp’ın Matbuat Âleminde İlk Görünüşü — Genç Kalemler ve “O” adlı yazısı) Sayın Yöntem, 14.X.1952 tarihinde bize yazmış oldukları mektupta Gökalp hakkındaki aynı bilgileri tekrarlamaktadır.

“Genç Kalemler”de Gökalp imzası ile çıkan yazılardan hangilerinin A. Canip’e, hangilerinin Z. Gökalp’a ait olduğu meselesi ortaya çıkıyor. (Bu konudaki bir açıklama için Bk. İş, sayı: 140, 1 Nisan 1953, “Ziya Gökalp Bibliyografyası’na Yardım Çalışmaları” adı altında yayınlanmış olan yazımız. Aynı makale “Ziya Gökalp’ın Sanılan İki Şiir Hakkında” başlığı ile “Bilgi” dergisinin 76. sayısında da çıkmıştır.)

Ziya Gökalp’ın Genç Kalemler’de “Gökalp” takma-adı ile çıkan ilk yazısı “Altın Destan” isimli manzumedir. (Sayı 14)

İmzasız yazılardan bir kısmının da Ziya Gökalp’a ait olduğu, bazı başyazıların Ali Canip’le birlikte yazıldığı (Çınaraltı’ndaki yukarıda sözünü ettiğimiz makale) anlaşılmaktadır. Bu cümleden olarak, 2. sayının başyazısı müştereken, 5. sayının başyazısı Ziya Gökalp tarafından yazılmıştır.

12 — Gökalp takma-adını benimseyen Ziya, bu adı adetâ soyadı gibi kullanarak, Selânik’ten İstanbul’a döndükten sonra, bütün makalelerinde ve kitaplarında “Ziya Gökalp” imzasını kullanmağa başlayacaktır.

(*) Kuvvetli bir ihtimalle, ilk defa Selânik’teki yazılarında kullandığı bu takma-adla Ziya Gökalp, Lala Şahin Paşa’nın ölümünden sonra beylerbeyi olan Makedonya Fâtihi Demirtaş (Timurtaş) Paşa’nın hâtırasını yâdetmek istiyor.

Bk. İ. H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. 1, Sf. 300 - 302 ve Tevârih-i Âl-i Osman, 56. Bâb (Osmanlı Tarihleri 1, Sf. 133. Türkiye Yayınevi, 1949).

12 — Diyarbakır'da ikinci yazı devresinde neşrettiği “Küçük Mecmua” daki manzumelerinden biri “İşçi Kızı” takma-adı ile çıkmıştır. (Bk. sayı: I, İktisadî Vatanperverlik).

14 — Ziya Gökalp'ın imzasız olarak yayınlanmış olan yazılarından başka * * * ile çıkmış yazıları da vardır. Bunlara bir örnek olmak üzere 18 Kânunusani 1322 tarih ve 1513 numaralı “Diyarbakır” gazetesinde çıkmış olan “Ticaret ve Yeni Ticaret Odası” adlı makale ile “Genç Yolcular” (1919) dergisindeki manzumeleri söyleyelim.

15 — Basılı yazılardaki kronolojik sıraya göre tanzim edilmiş olan araştırmamıza Ziya Gökalp'ın Baytar Mektebi'nde bulunduğu yıllarda (1897 - 1900) arkadaşlarından birinin defterine kaydettiği iki manzumede kullanmış olduğu iki takma-adı da ekliyoruz:

a) Hiçi

b) Bimar

(Bk. F. A. Tansel, Ziya Gökalp Külliyyatı — I. Şiirler ve Halk Masalları. Sayfa 266, 364).

Görülüyor ki, Ziya Gökalp yazı hayatında pek çok değişik imzalar ve takma-adlar kullanmıştır. Bunun sebebi nedir? Kanaatimizce, aşağıda kısaca temas edeceğimiz sebeplerle bu olay açıklanabilir.

I — Fikir ve dâva adamı olan Ziya Gökalp için önemli olan kanaatlerin yayılması idi. Bunun içindir ki, birçok yazılarını imzasız olarak yayınlamış, dergi sahibinin yazısının altına koyduğu imza, yahut takma-ad ile ilgilenmemiştir.

II — Gazete yahut derginin aynı sayısında birkaç yazı birden yayımlanmakta olması, onu değişik isimler kullanmağa mecbur etmiştir. Aile çevresinden aldığı isimlerle bir yandan çeşitli yazıları bir arada yayınlamak imkânını bulmuş, öte yandan sevdiklerinin hâtrasını devam ettirmek istemiştir.

III — Ziya Gökalp, psikolojisi icabı, daima fikirlerinin gerisinde kalmak temayülündedir. Şöhret peşinde koşmadığı için, ne yaptığının herkes tarafından bilinmesini pek istemez. Daima gizli kalmak ister. Bunun için de takma-adlar kullanır.

IV — “Peyman” in aynı sayısında kullandığı değişik imzalarla bir fikir etrafında toplanmış insanlar bulunduğu intibamı vermeğe çalıştığı da sanılabilir.

V — Sâkin görünüşü içinde fikir ve his çalkantıları yaşayan Ziya Gökalp,

aradığı adı *Ziya Gökalp*'ta bulmuştur. Eski harfli metinlerde "Gök Alp" şeklinde iki kelime halinde yazılmakta olan ismi, yeni harflerin kabulünden sonraki ilk yıllarda aynı şekli muhafaza etmişse de, sonraları birlikte yazılarak, "Gökalp" şeklini almış ve şekil umumileşmiştir.

Ziya Gökalp'ın erkek çocukları küçük yaşta ölmüş ve kız çocukları evlenme dolayısıyla soyadlarını değiştirmişlerdir. Bugün, "Gökalp" soyadını kardeşi ve onun çocukları taşımaktadırlar. Ziya Gökalp'la hiç münasebeti olmadığı halde "Gökalp" soyadını kullanmakta olanlar da vardır.

